

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת יתרו

כוחה של אמא!

גיליון מס' 84 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/יתרו

כוחה של אמא!

שעת לילה מאוחרת, בעיירה 'קוהל' שבליטא. הרחוב כבר שומם מאדם, לא רק בגלל השעה אלא גם בגלל הכפור הנורא. העיירה כולה מכוסה במרבד לבן של שלג רך, שפתיתיו מוסיפים לרדת ללא הפוגה. צמרות העצים עטופים בלובן חיוני, קור נוראי שורר בחוצות, והכל כבר ישנים במיטותיהם, עטופים בשמיכות פוך עבות... רק בבית משפחת כהנמן ערה האם, הרהוריה לא נותנים לה מנוח. ששה בנים בביתה, בלי עין הרע, וכולם משתוקקים ללכת מחר ל'חיידר' המקומי, ללמוד תורה. בקור כזה - אין יוצא ואין בא אם אינו חמוש ומעוטף מכף הגל ועד ראש, במעיל כבד, צעיף צמר הגון, כפפות עבות ומגפיים משוריינים בגומי חזק. בלי 'ציוד החובה' הזה - אין לצאת מהבית! אלא שרק ערכה אחת כזו יש בבית, העוני אינו מאפשר לרכוש נוספת. ההתלבטות קשה, השיקולים כבדי משקל: הגדול כבר החל ללמוד גמרא, ואילו הקטן - טרם סיים ללמוד את אותיות האל"ף בי"ת. יש את הילד שכמעט מסיים משניות, ויש את הילד שאמור להתחיל. אף אחד מבניה לא יוותר על הזכות ללמוד, כל אחד מוכן לעשות הכל כדי להגיע ל'חיידר'. אך אין פתרון באופק: כיצד יגיעו ששה ילדים ל'חיידר' כשיש רק מעיל אחד? בשעה מאוחרת מאוד הבריק במוחה רעיון, והיא הביטה בשעון לוודא שעדיין לא מאוחר ליישמו. אכן, השחר עוד לא עלה, יש עוד פנאי לבצע את הרעיון המבריק. היא ניגשה למיטת בנה הגדול, ושאלה אותו ברוך: 'תרצה לקום עכשיו ואקחך ל'חיידר' כבר עתה, ואז יספיקו גם אחיך להגיע?'

מבין ענני השלג הצחורים, עוד נצנצו בחוץ כוכבי הלילה, כשבנה
דינק ממיטתו בשמחה, ואמר: 'רעיון מבריק! אני אצא ראשון, ואח"כ
אמא תשוב הביתה ותביא גם את אחי!' כמו ילד הממהר לקבל
ממתק טעים הזדרז להתלבש, התעטף במעיל וביתר הציוד, נתן ידו
בידה של אמו ויחדיו הם יצאו מהבית, כשכבר עבור הצעד הראשון –
נאלצה האם לפנות ערימות שלג ביד חשופה, כדי להצליח לצאת.
דרך ארוכה הלכו האם ובנה הגדול, מבוססים בשלג, לא פעם –
נתקלים בביצות טובעניות. הבן אינו פוסק מלצהול על שיצליח
להגיע ל'חיידר' למרות תנאי הקור, והאם מחזיקה בידו כשעיניה
זולגות דמעות התרגשות שממיסות את השלג הצחור, הנה היא זוכה
להצליח להוביל את בנה ללימודו נגד כל הסיכויים!
במסירות אין קץ, מחממת האם את כפות ידי בנה, עד הגיעם אל
ה'חיידר. כשהגיעו, הבעירה עבורו את תנור החימום, ופנתה לשוב
הביתה כשהמעיל בידיה. היא שבה ועושה את אותה הדרך, בכיוון
ההפוך. עדיין חשוך בחוץ, וקר, קר מאוד. שיניה נוקשות, פניה
אדומות מהמאמץ, כפות ידיה קפואות, אך בבואה הביתה היא אינה
זקוקה למנוחה – אושר רב ממלא אותה ונותן לה חיות להמשיך
במשימה גם לילד הבא... גם הוא שש להתעורר מוקדם מהרגיל,
כדי להספיק להגיע בזמן ל'חיידר' ושגם אחיו יספיקו. עמוד השחר
עוד לא עלה, ושוב נראתה אמא מבוססת בשלג, קופאת מקור, אך
בוערת באושר ובשמחה. היא ממשיכה לפנות גושי שלג ענקיים,
מוסיפה לצעוד בביצות, תומכת בבנה ושמחה בשמחתו. הנה, עוד
כמה דקות כבר יגיעו... וכמעשהו בראשונה ובשניה, כך עם הילד
השלישי, הבן הרביעי, וגם החמישי והשישי. שש פעמים עשתה האם
את דרכה ל'חיידר' וחזרה, 12 פעם עברה את מלוא הדרך, מפנה
שלג בידיים חשופות, נלחמת בקיפאון המותז מלמעלה לכלא הרף,
נאבקת בשר הכפור בעוצמה. בשעת פתיחת ה'חיידר' בבוקרו של

יום, אחרי כמה שעות של מאמץ והליכה הלך וחזור – היו ששת ילדיה מול המלמד, והיא בבית – נרגשת, מתאוששת מהמאמץ אך מאושרת ושמחה! בשעת אחר הצהריים, שב המחזה ונשנה. אמא יצאה ל'חיידר', והשיבה את בנה הראשון. השלג כבר פסק מעט מלרדת, אך הקור היה איום ונורא, בלתי ניתן לתיאור. אמא מבוססת בו, מזיזה אותו הצידה, מפלסת לה ולבנה דרך. שוב ושוב, שש פעמים עשתה את הדרך חזור, 12 פעמים צעדה בשלג הנורא כדי להשיב את בניה הביתה! 24 פעמים ביום אחד, עשתה אמא את דרכה אל ה'חיידר' ובחזרה. היא איבדה את התחושה באצבעותיה, פניה הפכו לקפואות, הדם בקושי המשיך לזרום בגופה. 24 פעמים צעדה בקור הנורא, כשרק משהו אחד מחמם את ליבה: הנה, היא מתמסרת לילדיה, מוסרת את נפשה להצלחתם הרוחנית, לחינוכם הנאות, ללימוד התורה שלהם!

את הסיפור סיפר בנה, הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, לימים – מקים עולה של תורה ומייסד ישיבת פוניבד', ומוסיף: 'יסודות הישיבה הזו בנויים ממלט ואבנים, אך לא פחות – ואולי הרבה יותר – ממעיל כבד, צעיף צמר, מגפי גומי והרבה דם שניגר מאצבעות אמי על השלג הקפוא. בימים הקשים ביותר, כשהסיכוי ללמוד ולהקים תורה בישראל היה נראה אפסי, בשנות המלחמה האיומות כשהגיעו הבשורות כי חלילה אין תקומה לעם היהודי – רק המסירות והנחישות שלה הן שעמדו לי להתעקש לפתוח ישיבה, להרביץ תורה, להמשיך את ההבטחה הנצחית שנצח ישראל לא ישקר!'

*

כולנו הורים, מחנכים, יש ילדים באחריותנו. בדרך כלל – ברור ופשוט שנקדים את ילדינו, שנתמסר אליהם. אבל לפעמים יש רגעי מבחן. רגעים בהם הצלחת ילדינו דורשת מאמץ אדיר מצידנו, רגעים בהם נידרש להקרבה אישית עצומה כדי להבטיח את שלומם

הרוחני. אלו רגעי מבחן שעלולים לטעות בהם, ודווקא ברגעים הללו: הבה נראה את תמונת האמא לבית כהנמן, מבוססת בשלג, בפעם הרביעית, החמישית וגם השישית. שעות של יגיעה, אינסוף של מאמץ, מסירות נפש והקרבה שאי אפשר לתאר. הכל כדי שעוד ילד יהיה ב'חיידר' גם ביום כה קר! כי כשילד רואה את הוריו מתמסרים למענו, מציבים את הערכים הנכונים לנגד עיניהם ומוכנים להתמסר למענם – הוא למד, הוא קולט, הוא מבין. שיעור החינוך הטוב ביותר הוא, כשהבן או הבת רואים את מעשי הוריהם, והם מבינים שההורים מתמסרים עבורם, פועלים בנחישות למען חינוכם, נכונים להקריב הכל למען הצלחתם! (הרב אשר קובלסקי)

*

הרב יששכר שלמה טייכטל זצ"ל, בעל שו"ת "משנה שכיר", מספר בהקדמה לספרו שבימי ילדותו הייתה אמו אופה מידי יום שישי עוגה מיוחדת רק עבורו, ואומרת לו ולאחיותיו שמכיון שהוא לומד תורה מגיע לו לקבל עוגה מיוחדת. כוונתה בכך הייתה לחבב את התורה בעיניו ולהלהיבו ללימוד התורה הקדושה. ומוסיף לספר, שפעם אחת התעכבה האפייה ביום שישי, וכשחזר מבית הכנסת מתפילת שחרית העוגה עדיין לא הייתה מוכנה לאכילה. כששאל את אמו על כך כי היה רעב, השיבה לו בחכמה: "מה אעשה, בני, העוגה עדיין לא נאפתה, אך אומר לך עצה להשקיט רעבונך, דע בני יקירי שהגמרא הקדושה פועלת להשקיט הרעב ומשביעה לכל חי ממש כמו העוגה הטובה שאני מכינה לך. קח נא בני את הגמרא וחזור על מה שלמדת השבוע, ומרוב עונג הלימוד תרגיש שבע, ותראה שצדקו דברי, ואדרבה, תטעם טעם נופת צוף יותר ממה שאתה מרגיש באכילת העוגה". ומעיד הרב זצ"ל: "ואני בשמעי את דבריה הנעימים, הנאמרים בפנים שמחות וצהובות בוערות מאש אהבה לתורה הקדושה מדברת על

ליבי, דברים נאמנים אשר תכליתם להלהיב לבבי לתורה, לא נפל בליבי ספק כלל באמיתת דבריה, והאמנתי שבאמת כן הוא, שבעת שהאדם רעב ויושב ללמוד אז ישבע בזה שבע רצון, והלכתי בחשק נמרץ ולקחתי את הגמרא וחזרתי את הנלמד השבוע בתשוקה גדולה עד שבאמת נשכח ממני כל רעבון, וגם העוגה נשכחה ממני. ובתוך כך נאפתה העוגה, ובאמצע הלימוד באה אמי הצדקת והביאה לי העוגה".

ומסיים: "בדברים כאלו וכיוצא בזה השתדלו הורי לחבב את התורה בעיניי, וזהו שגרם לי שכבשתי חיל לעמוד בכל הניסיונות שעברו על ראשי עד שהגעתי עד הלום, ושמן שסכה לי אמי בימי ילדותי, עמדה לי עד היום".

*

בפרשת השבוע כתוב: "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל":
ובמדרש (שמות רבה כ"ח ב') דרשו: 'כה תאמר לבית יעקב' – אלו הנשים.
אמר לו [הקדוש ברוך הוא למשה]: אמור להם ראשי דברים שהם יכולות לשמוע. 'ותגיד לבני ישראל' – אלו האנשים, אמר לו: אמור להם דקדוקי דברים שהם יכולים לשמוע".

למה הנשים נקראות על שם יעקב ולא על שם ישראל?
שמעתי פירוש נפלא: בחינוך יהודי יש שני תחומים – ללמד ילד איך יהודי מתנהג, ולצד זאת להעניק לו אהבה, אמונה וקשר. את החלק הראשון הגברים נותנים, ואת החלק השני – הנשים. הן אולי לא מחויבות בלימוד תורה, אבל הן מגדלות את הילדים. בהריון, בלידה ובילדות מעבירה האמא את החום ואת רוח התורה. כשהילד גדל קצת מגיע אביו ומלמד אותו את פרטי התורה, אבל כל זה על בסיס האווירה שנטעה האמא בילד. הנשים נקראות "בית יעקב" כי זה היה שמו של יעקב אבינו מהיום שהוא נולד, אבל "ישראל" זה שם שהוא קיבל רק בשלב מאוחר יותר, לאחר שנלחם במלאך.

"יעקב" זה גם מלשון עקב: את הבסיס שעליו נשען כל הגוף מעניקה האמא בהתלהבות ובחיות. האבא נקרא "ישראל" שזה אותיות "לי ראש", הוא נותן דברים לראש, אבל ללא בסיס טוב וגישה חיובית, שום דבר לא ייכנס לראש.

וכך אמר בעל התניא זיע"א: "מאבי קיבלתי הבנה וחיות ב'חושן משפט', אבל את רוח הקודש קיבלתי מאימי".

*

מדוע בפסוק כתוב קודם "בית יעקב" ואח"כ "בני ישראל"?
אומר רבינו בחיי: "האשה הטובה היא סיבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש, לפי שהיא מצוייה בבית, והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר לימוד התורה מנעוריו, "וגם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כ"ב, ו)."
כלומר, משה רבינו נצטווה לפנות קודם כל לנשים בעת ההכנה לקבלת התורה, כיון ש"האשה הטובה היא סיבה לתורה". לימוד וחינוך הילדים לתורה ולמצוות תלוי בעיקר בה. השפעתה המכרעת של האם על ילדיה בעת הנעורים להמשיך ללימוד התורה היא שגורמת להם להתמיד בכך עד זקנה ושיבה. לכן הקדים הקב"ה את הנשים לאנשים.

*

תפילה של אמא...

ממשיך רבינו בחיי וכותב: "ולכך ראויה האשה להתפלל לה' יתברך בשעת הדלקת הנר של שבת – שהיא מצוה מוטלת עליה – שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה, כי התפילה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור שנאמר: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג), וכן דרשו חז"ל: האי מאן דרגיל בשרגי הויין ליה בנים תלמידי חכמים – מי שרגיל בנר זוכה לבנים תלמידי חכמים (שבת כ"ג, ב)."

כלומר, מכיוון ש"האשה הטובה היא סיבה לתורה" לכן ראוי שהיא זו שתתפלל לה' שיהיו בניה מאירים בתורה. ומתי השעה המתאימה לתפילה זו? בעת הדלקת נרות שבת. סיבה ראשונה לכך, כותב רבינו בחיי, שבעת שהאשה מקיימת את מצות הדלקת נרות שבת, מצוה המוטלת עליה, זוהי עת רצון לקיבול תפילותיה, "כי התפילה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה". וסיבה שניה לכך הוא הקשר המיוחד בין אור הנרות לאור התורה, קשר שבא לידי ביטוי גם בדברי חז"ל שאמרו שמי שרגיל להדליק נרות בניו יהיו תלמידי חכמים, וכדברי רש"י על הגמרא שם: "על ידי נר מצוה של שבת – בא אור של תורה".

דברים נאים אלו של רבינו בחיי הם המקור למנהגם של נשים רבות להתפלל בעת הדלקת נרות שבת: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, שתחונן אותי ואת אישי... וזכנו לגדל בנים ובני בנים חכמים ונבונים, אוהבי ה', יראי אלהים, אנשי אמת, זרע קודש, בה' דבקים, ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים, ובכל מלאכת עבודת הבורא. אנא שמע את תחנוני בעת הזאת...". (דברי רבנו בחיי מובאים

במגן אברהם או"ח סימן רסג ס"ק יא)

*

כתב רבינו יונה (אגרת התשובה אות עט): "תהא האשה זהירה להתפלל ערב ובקר וצהרים, ובסוף תפילתה יהא עיקר תחנוניה על בניה ובנותיה שיהיו יראי שמים ושהיו בניה מצליחים בתורה, כי עיקר זכותה של אשה לעולם הבא, שבניה עובדים להשי"ת ועושים רצונו ויראים אותו, וכשהיא בבית עולמה ובניה יש בלבם יראת שמים ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר הזה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות, והיא במעלות עליונות לעולם הבא".

*

בספר 'החפץ חיים חייו ופעלו', מסופר, שבשנת תרפ"ד מצא הרב ר'מרדכי דב ז"ל, חתן אחותו של החפץ חיים, בבית חמותו, ספר תהלים שהיה שייך לאמה, ומסרו לה'חפץ חיים' כיון שהיה שייך לאמו. כאשר ראה ה'חפץ חיים' את התהלים, לקחו בידיו ונשקו בהתרגשות, ובדמעות בעיניו אמר לסובביו: "אין לכם מושג כמה דמעות שפכה אמי זכרונה לברכה בספר תהלים זה יום יום. בטרם בוקר היתה שופכת שיח ומתפללת לה' שיגדל ילדה ליהודי ישר וטוב".

*

אל מעונו של הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי – הסטייפלער זצ"ל, נכנס יהודי ופרש מיד את מועקת לבו: 'רבי ומורי', אמר בתחינה, 'זכיתי בבית מלא בילדים קטנים צוהלים ושמחים. אני מבקש ברכה כי יגדלו לתפארת לתורה ויראת שמים, שאזכה לרוות מהם רוב נחת!' השיב לו הסטייפלער: 'וכי בברכות בלבד מחנכים ילדים? והלא דרושים אינספור תפילות ובקשות, תחנונים ודמעות!' 'ניחא', השיב אותו יהודי, 'אך איני מרגיש ראוי לתפילה כה חשובה... יתפלל נא הרב עלי, הן מי כמוהו יכול לכוון בתפילה למען צאצאיי...' הגיב לו הסטייפלער בחיוך: 'צא ואמור לרעייתך, לך ובקש ממנה שתתפלל על ילדיך. בזכות דמעותיהן של נשות ישראל הצדקניות זוכים לנחת מהילדים, זו הדרך ואין בלתי!'

*

אמא – מורה דרך!

על הפסוק: "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אימך" (משליא, ח'), אומר ה"אבן עזרא": "כי האשה חכמה מורה הדרך הישרה לבנה"... האם היא אשר זוכה להיות פלטרין של שותפות נפלאה במשך תשעת ירחי עיבורה והיא המזכה את העולם בפלא החיים החדשים. היא המקשיבה ראשונה להתעוררות החיים החדשים בקרבה,

והשמחה והדרוכה לקראתם ביחוד לב, וכל עצמה צפייה ליום הגדול של הלידה הברוכה, ובבוא היום המקווה והמיוחל ההוא הרי היא כולה קודש לשם מיכוי השליחות הגדולה של הבאת היצור האנושי החדש לאור עולם כבן נוסף לאומה הקדושה. והלידה היא לה ולמשפחתה ולאומה מעמד גדול של גילוי דור חדש, תא חדש בבניין עדי עד של בית ישראל. אדם חדש שבשבילו נברא העולם, ואולי גם יהיה אותו יחיד גדול שעליו נאמר 'צדיק יסוד עולם'. אכן ברגע הלידה מקופלים עולם ועולמות, ועליונים ותחתונים מחרישים לדעת מה ומי באמת נולד באותה שעה. ולאם תפקיד מרכזי בחינוך בניה לרוחניות וליראת שמים. שכן תפקידה בתור אם לא יסתיים עם הלידה ואף לא ההנקה והטיפול בשלימות גופו של ילדה, אלא היא תתחייב כאם לדאוג תמיד גם להתפתחות הרוחנית של פרי בטנה. גם אם אין עליה המצווה ללמד את בנה תורה שזה מוטל על האב, הנה מכל מקום ראוי לכל אשה להשתדל שלא יהיו בניה עמי הארץ (כך כותב החינוך במצוה תי"ח), וזו זכותן וחובתן הטבעית של אמהות בישראל, לגדל בניהם לתורה, כי הבורות והעם ארציות הן לא רק העדר מעלה, אלא אסון גופני נפשי, והאם הישראלית מוכנה תמיד לשמור על צאצאיה מכל חשש סכנה לגוף ולנפש גם יחד..

*

בזכות השמלה של אמא...

מספר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל, בעל ה'פחד יצחק', היה ילד בעל כישרונות מיוחדים, ובילדותו ההשכלה הארוה איהמה לצוד אותו ברשתה. הוא גדל בוורשה, בביתו שררו דלות ועניות רבה. ההשכלה פיתתה את בני הדור הצעיר. ביד אחת פתחה להם צוהר והכניסה אותם אל עולמות חדשים וקוסמים, וביד השניה צדה את אמונתם ודתם. רבים נלכדו ברשתה, "כי רבים חללים הפילה". יום אחד שב יצחק'לה בן העשר

מהחיידר לביתו וסיפר לאמו בשמחה: "אמא, היום סיימנו בבא קמא"... האמא זרחה מאושר. היא חיבקה ונישקה אותו ופניה נשטפו בדמעות. מיהרה למטבח והביאה משם את בקבוק היין, שהיה מצרך נדיר בביתם. הלכה ולבשה את שמלת השבת – הבגד החגיגי היחיד שהיה ברשותה מאז חתונתה. ראה הילד את דמעותיה של אמו ופרץ בבכי: "אמא, תגידי לי, למה את בוכה? אם עשיתי משהו רע, תגידי לי! ואם נהגתי שלא כראוי, למה את לובשת את הבגד החגיגי, למה הבאת יין? מה קרה?"... "יצחקל'ה שלי", משיבה האם, "אתה יודע שאנו מודים לך על כל מה שהוא נותן לנו, הכל הוא חסד ה'. אנו חיים בצמצום רב. אך ברוך ה' אנו זוכים שיצחקל'ה שלנו לומד תורה. אין דבר בחיים שישווה לזה. כשחזרת מהחיידר ואמרת שסיימת בבא קמא התמלאתי אושר עד לב השמים! הבאתי יין ולבשתי בגדי חג כי עוד לא היה לי חג שמח יותר מהחג הזה! אני בוכה, אלו דמעות של התרגשות, של אושר. זה פיצוי אמתי על כל הדלות והעניות שלנו"...

לימים סיפר רבי יצחק הוטנר: "בכל פעם שהשכלה איימה לצוד אותי במצודתה – דמות דיוקנה של אמי עמדה מול עיניי והצילה אותי מרדת שחת". הדמעות הללו הצמיחו לנו את ה'פחד יצחק', ענק המחשבה וגאון המוסר!

בסיפור זה יש מסר חינוכי להורים ולילדים. המסר להורים – רואים את הכח והאחריות הגדולה שעל כתפי ההורים ובעיקר האמהות, שהן בתפילתן בהתרגשותן ובמסר הלא מילולי העמוק והפנימי יכולות לסלול את התיב בו יצעדו הילדים. המסר לילדים – לדעת להוקיר את ההורים ובעיקר את האמהות, על כך שאת תמצית אישיותן וליבן הן נותנות עבורם, ובכך מעניקות להם את סוד ההצלחה.

שבת שלום!

העלון מוקדש
להצלחת התורם וכל משפחתו
ברוחניות ובגשמיות

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com